

Lønardeðgur er fupp

Uppskotið um skattalætta afturfyri lönarsteðg byggir   ta grundleggjandi misfatan, at til ber við einum sindri av hokus pokus at »arbeiða rundan um« marknaðar setingina av prísinum   arbeiðsmegi.

Hv r  setur t mal nina?

Arbeiðst ið er ein v ra, sum verður handlað   einum marknað, sum allar  ðrar vörur.   einum fríum arbeiðsmarknaði er tað kappingarførið hjá teim ymsu fyrirkunum   landinum mótvegis hv rjum  ðrum, sum avger, hvussu b tið av arbeiðsmegini millum t r skal vera. Prísurin   arbeiðsmegini, t.e. l nin, endar so   einum st ði, sum ger, at hetta verður b tið av arbeiðsmegini millum fyrirkurnar.

Kjarnin   hesum er, at tað er kappingarførið hjá teim ymsu fyrirkunum, sum avger, hvat l nin er, ikki  vugt. Hvat ein arbeiðsgevari má gjalda fyri ein arbeiðstíma verður avgjørt av, hvat hinir arbeiðsgevararnir   s num royndum at fáa fatur   somu arbeiðst mum tr sta pr sin   arbeiðst manum til at vera.

L narsteðgur og skattal ttar

Higartil hevur almenni politikkurin verið, at arbeiðsmarknaðurin skal virka uttan almenna upp blanding. Men   l tuni er prísurin    fakl rdari arbeiðsmegi eitt nógv umtalað evni. Nakrar fyrirkur hava trupult við at klára seg   kappingini um hesa arbeiðsmegina, og hava t r megnað at gj rt tað til eitt samfelagsligt kjakevni. Tað er enntá komið har til, at uppskot er komið frá einum arbeiðarafelag um, at arbeiðarafel gini skulu ganga við til lönarsteðg, um tað almenna afturfyri letur skattal ttar.

Men at siga at arbeiðarafel gini ikki fara at krevja l narh kkingar, um tey f a skattal ttar, t  so n ytast tey ikki at fáa l narh kking, er beinleiðis t puligt. Eingin seljari setur pr sin   s ni v ru eftir, hvat hann heldur, at hann hevur brúk fyri. Seljarin setur pr sin eftir, hvat hann heldur, at hann hevur m guleika at selja vöruna fyri.

Hvat fólk krevja   l n valdast ikki, hvussu nógv tey rinda   skatti, men hvussu nógv, tey halda seg hava m guleika fyri at fáa   l n. So t  samráðingarnar byrja, fara arbeiðarafel gini at krevja ta l narh kking, tey halda at arbeiðsgevararnir klára at gjalda, uttan at noyðast at siga fólki upp. Um arbeiðarafj lðin hevur fingið skattal ttar frammanundan ella ikki er  viðkomandi.

Lönarsteðgur er óbeinleiðis studningur...

Uppskotið um lönarsteðg er ein roynd at seta ein annars vælvirkandi marknað til viks fyrí at framala eitt ávíst býti av arbeíðsmegini millum arbeíðsgevararnar. Fyrítøkur, sum eru í trupulleikum, tí tær ikki klára seg í kappingini um arbeíðsmegina, t.e. serliga nøkur flakavirki, skulu hava óbeinleiðis studning við at prísurin, ið fyrítøkurnar skulu gjalda fyrí ófaklærda arbeíðsmegi, verður trýstur niður um marknaðarprís. Í veruleikanum er uppskotið um lönarsteðg eitt uppskot um at venda dynamikkinum á arbeíðsmarknaðinum á høvdi. Ístaðin fyrí at lata kappingarføri hjá fyrítøkunum avgera, hvat lönin er, skal lönin avgera, hvat kappingarføri hjá fyrítøkunum er.

...sum ikki verður latin

Trupulleikin fyrí tær fyrítøkur, sum eftir ætlan skulu hava henda óbeinleiðis stuðulin er, at hinar fyrítøkurnar ikki vilja lata hann. Lat okkum sum eitt dømi hugsa okkum, at til næstu lönarsamráðingar verður sáttmálalönin sett til 80 krónur um tíman eftir ynski frá teimum fyrítøkum, sum hava trupult við at klára at gjalda verandi tímalön, hóast rætti marknaðarprísurin er væl hægri. Er tímalönin 80 krónur kunnu hesar fyrítøkurnar verða við og keypa fleiri arbeíðstímar.

Men at gjøgnumtvingað eina sáttmálalön, sum er sett undir tað, ein vælvirkandi marknaður ásetir, hjálpir ikki upp á støðuna hjá fyrítøkunum við vánaligum kappingarføri. Kappingarneytarnir hava nevnliga tilskundan til at »snýta«.

Fáa fyrítøkurnar, sum áður ikki høvdu ráð at keypa arbeíðstímar, fleiri fólk, eru færri fólk til taks at arbeíða fyrí aðrar arbeíðsgevarar. Men hesir arbeíðsgevarar hava framvegis brúk fyrí fólk, og teir hava ráð at gjalda væl omanfyrí 80 krónur um tíman. Tær hava tí tilskundan til at bjóða arbeíðsfólkinum meira enn sáttmálalönina, fyrí at fáa ta arbeíðsmegi, teimum tørvar. So stutt eftir er prísurin á eini tímalön pressaður upp aftur á vanligan marknaðarprís, og fyrítøkurnar, sum vóru í trupulleikum, eru líka vítt.

Studning ella ikki

Vilja myndugleikarnir hava, at nakrar ávísar fyrítøkur, sum í lötuni ikki klára at vera við í kappingini um arbeíðsmegina, allíkavæl skulu kunna keypa arbeíðstímar, er neyðugt at geva hesum fyrítøkum eina hjálpanði hond í kappingini móti hinum fyrítøkunum í landinum, sum eisini vilja hava hesa arbeíðsmegi. Tað vil siga at myndugleikarnir noyðast at gjalda ein part av marknaðarprísinum fyrí hvønn arbeíðstíma fyrí hesar fyrítøkurnar.

Vilja myndugleikarnir til dæmis avgjørt hava, at eitt ávíst tal av fólki arbeiðir á flakavirkjum heldur enn onkra aðrastaðni, so mugu myndugleikarnir lata flakavirkjum so nógvan studning fyri hvønn arbeiðstíma, at prísurin flakavirkini skulu gjalda fyri hvønn arbeiðstíma júst er soleiðis, at flakavirkini til henda prísir vilja keypa arbeiðsmegina hjá ásetta talinum av fólki.

Fyri at virka má studningur sostatt »snýta« marknaðarprísir. Fyrirøkurnar, ið fáa studningin eru betur fyri, men samfelagsbúskapurin sum heild verður verri fyri, tí prísurin ikki longur gevur rætta vitan um samfelagsbúskaparligar fyrimunir og kostnaðir við virksemini á hesum marknaðinum. Hetta hevur beinleiðis vælferðartap við sær og sum frálíður eisini ein verri virkandi búskap, við tað at arbeiðsmegi og kapitalur verða hildin í framleiðslu við minni samfelagsligari virðisøking enn møguleiki er fyri aðrastaðni. Studningur, beinleiðis ella óbeinleiðis, er tí ein spæliregla, ið politisku myndugleikarnir skulu halda seg burtur frá.

Ikki ein samfelagsbúskaparligur trupulleiki

Skal tað framhaldandi vera so, at partarnir á arbeiðsmarknaðinum sjálvir skulu finna útav, hvat býtið av arbeiðstímumum millum fyrirøkurnar skal vera, er neyðugt, at myndugleikar eins og partarnir á arbeiðsmarknaðinum vilja góðtaka, at tað altíð vera nakrar fyrirøkur, sum ikki kunnu standa seg í kappingini um arbeiðsmegina.

At nakrar fyrirøkur ikki klára seg í kappingini um føroysku arbeiðsmegina, tí aðrir arbeiðsgevarar hava møguleika fyri at bjóða meira fyri arbeiðsmegina enn hesar fyrirøkurnar, er ikki ein trupulleiki fyri “vinnuna” og tíansheldur ein samfelagsbúskaparligur trupulleiki. Heldur ikki um nakrar av hesum fyrirøkum fara á húsagang er hetta ein samfelagsbúskaparligur trupulleiki, tí í einum umskiftandi marknaðarumhvørvi fara fyrirøkur á húsagang og nýggjar verða stovnaðar hvønn dag. Samfelagsbúskaparliga verður hetta bara ein trupulleiki, um fyrirøkurnar í trupulleikum klára at sannføra myndugleikar og almenning um, at ein roynd eigur at vera gjørd at seta vælvirkandi prísásetingina á tí føroyska arbeiðsmarknaðinum til síðis fyri at hjálpa neyðstøddu fyrirøkunum í kappingini móti øllum øðrum føroyskum fyrirøkum.

Ongar lappaloysnir, takk

So leingi vit hava nakað sum líkist einum marknaðarbúskapi, fer innanhýsis kappingarførið millum føroysku arbeiðsgevararnar sostatt at avgera, hvørjar fyrirøkur hava ráð til at keypa arbeiðstímar og hvørjar ikki hava ráð. Av tí at hvørki almennir skattalættar ella lønarsteðgur hava nakra ávirkan á innanhýsis kappingarførið millum føroyskar fyrirøkur, so hava hesar lappaloysnir heldur onga

ávirkan á prísásetingina á arbeidsmegi.

Heldur enn at gera sínar trupulleikar til trupulleikar hjá »vinnuni« og samfelagnum og rópa um »loysnir«, sum slett ikki eru loysnir, eiga leiðslurnar á fyrítøkunum at brúka sína orku til at royna at tillaga virkseimið til tær til eina og hvørja tíð galdandi marknaðarumstøðurnar. Tað er hóast alt tað, fyrítøkur hava leiðslur til.

Jóannes Jacobsen